

tots ells amb *-fat-*; en sing. *-tan* els de 1363, en plural *tafatans* 1363 i 1419, *-ants* 1414. És sempre una mena de drap: dues vegades blanc, quatre verd; sovint (sis vegades) consta que és per foliar (*InuLC*). El *Dag.* el porta des de 1397, el 1444, i sovint en els Ss. xviii i xviii. En lèxics almenys des d'OPou: «roba de lli molt prim: vestis bissina; roba de *tafetà*: vestis bombycina; roba de chamellot ---», «seda texida molt prim --- *tafetà* sensillo: bombycina levis; *tafetà* doble: bo. crassior» (*TbPu.*, 312, 324).

Sovint en la cançó popular, com una peça de lluint: «lo manto de *tafetà* ya l'ha dat a las criadas», reco. a la Pna. de Vic per Verdaguer; «quan yo n'era petitet, / no cal dir si presumia: / de *tafetans* al barret ---» (cançó recollida en deu llocs diferents); «n'ha aparada gran botiga: / de betas y *tafetans* - y altres cosas molt pulidas» (reco. a StJoanAb.); un amb variant en *d-*: «n'i donan quaranta lliuras - y un vestit de *dafetà*» (reco. a Reus), MilàF (*Romilo.*, 12.1f., 372.1, 323.5).

Tant s'havia popularitzat que avui ha esdevingut el nom popular dels encenalls a tot el Pallars: almenys des de la Pobra de Segur amunt (BCEC IX, 70); almenys a les valls altes, pron. amb *-fa-*: *tafatans* a Tor i Àreu de Vall Ferrera (1932-3), i *tafatans* s'usa com a motiu ètnic dels habitants de Surp (V. d'Assua, comun. de CPol).

El mot prové del persa, on *tāftab* pròpiament és el participi passiu del verb que en present és *tābāḏ* i en infinitiu *tāftan* o *tābīḏan* 'filat', pròpiament 'torçar, girar'; d'origen indoeuropeu: germà del paleoslau *teřiva* 'tendó, nervi', lit. *tiņpti* 'tibar, estendre', rus *tepsii* 'posar tibant', ll. arc. *templa* 'traversers tibants damunt els quals es posa un teulat de rama' etc. (Pok.; IEW, 1064); de l'irani antic és manlleu el gr. *τάπης, -ητος*, 'tapís, catifa'.

A Europa el mot entrà d'Orient directament, per conducte del nostre comerç, no per l'àr.: d'una banda pels ports catalans i alhora pels italians. Des de l'it. *taffetà* el mot pogué passar al fr. *taffetas* [1314] i angl. *taffeta* [1373]; del cat. al cast., on la *-n* (analogica en cat., en el plural *tafetans*) revela la transmissió catalana: allí apareix primer en un fur arag. de 1348; i altres d'aragonesos o d'influència catalana en els segles xiv i xv. El català pogué també contribuir a través de l'oc. al mot francès. Hi ha variant cat. *safatà*, a Tarrag. *safetans* 'encenalls'; deguda a encreuament amb l'arabisme més antic *sanefa*. Lab. (1840) cita una variant *taftaf* com a variant antiga (amb canvi de la *-b* persa en *-f*), de la qual no tinc documentació catalana (un testimoni cast. del S. xiv-xv, en *DECH* v, 374a12).

DERIV.: *Atafetanat*. Deu ser variant de *tafetà* un *tartafà* que *AlcM* troba en una tarifa de preus de teles de 1704, encreuament de *tafetà* amb *taftaf* > **tartaf*.

TAFILET, del nom del regne de *Tafilet* a Barbaria, on es preparaven aqueixos cuiros (avui oasi, amb 100.000 hab., 275 km. al S. de Fès). □ 1.ª doc.: Lab. 1840.

DERIV.: *Tafileter, tafileteria* (Lab.).

Tafiam: arbitrària fonèticament i en tots sentits l'etimologia de Barnils que *AlcM* adopta. Segurament d'una exclamació ant. *t'afiam!* '(llamp) t'encengui, llamp te matí' pronunciada pel pagès que empaïta moixons o aviram devorador; a l'Emp. jo havia sentit sovint *te-fot, te-foi, te-flic* i exclamacions anàlogues (c. 1914-20) per fer fora bestioles. El mateix *AlcM* registra les combinacions exclamatives com aquestes o *tafloc, tafoina. Tafonya* 'home desordenat' a Campardon és semblant, amb influència de *fonyar* 'esclafar'.

Tafolina, V. *tafaner* i *tafona*

TAFONA, 'trull i premsa de l'oli', de l'àr. *tāhūna* 'molí', de l'arrel *tahana* 'moldre', 'capolar, picolar'. □ 1.ª doc.: 1601 (*AlcM*).

Recollit en lèxics des del *DFgra.*: «màquina per a fer oli, y el lloc ahont està»; «l. (Mallorca): trull; mola, pedra de molí; molí d'oli», *DAG.*; «*tafona*: atahona; moulin à huile; molettina, trapès», FebrCard.; *AMAlcover*, com a equivalent del 'truy' de la Garrotxa (*BDLC* XII, 236). Jo mateix he vist una *tafona* a Sóller (1953), i a Estellencs m'ensenyaven una casa en el camp, «on hi ha *tafona* i bigues» [del trull], 1964.

Forces al·lusions i descripcions en els escr. de l'illa. «Els senyors agupaven al seu entorn les dependències de la hisenda; no et parlaré de la *tafona*, ni dels sestadors, pallisses i graners ---», Ll. Vilallonga (*Bearn* II, p. 36).

Res com les pàgines en què ens en parla Joan Rosselló, el d'Alaró, el gran prosista de Son Forteza, de qui extraiem una descripció: «A un racó de la clastra --- de la possessió aont vaig néixer --- hi ha el portal de la *tafona*, l'oficina més important, misteriosa --- poètica ---; la més suggestiva --- de tot el conjunt d'edificis --- de què se compon aquell antic casal. En el llindar de pedra viva del portal de la *tafona* s'hi troba --- la data 1638 ---. L'estiu y la primavera, la *tafona* --- és una dependència vulgar --- sens ús propi --- sovint la destinen an els més baixos menesters: a --- l'estiu, serveix de sestador a les ovelles --- hi arraconen llenya, carbó y trastos vells. La *tafona* sols és *tafona* quan hi fan oli ---. De la fornall ben encesa, brollen flamarades --- y de la panxuda caldera d'aram, plena d'aigua bullenta, s'alcen núvols de vapor ---».

»Uns homes bruts de sutja y morques, espitrellats --- voltant --- l'alta y enseuada espiga, y el quintar qui l'aguanta, pujent lentament la llarga y pesada biga ---; el cap de colla, el *tafoner* major, aixeca dins el bassí, devall la biga, la pila d'esportins, plens de pasta --- qu'un altre *tafoner* escalda, tirant-hi poalades d'aigua bullenta ---, damunt l'emportinador, ple de pasta d'oli va y d'oli verge; --- la pila d'esportins que la fusta estreny ---; la màquina potent, de ferre fus, sobre un resistent sòcol de pedra ---» (*Manyoc de Fr. Mall.*, 1902, 23-33).

El mateix mot àrab ha donat el cast. *tahona* [se-